

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yleisestä oikeusaputoiminnasta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Kunnalle on säädetty velvollisuus antaa yleistä oikeusapua ylläpitämällä oikeusaputoimistoa. Esityksessä ehdotetaan, että kunta voisi tietyissä poikkeuksellisissa tapauksissa huolehtia velvollisuuksistaan myös niin, että oikeusapua antaa kunnan toimeksiannosta yksityinen asianajaja. Lisäksi ehdotetaan laista kumottavaksi säännös, jonka mukaan oikeus-

avustajan valitsemisen voi suorittaa ainoastaan kunnanvaltuusto ja säännös, jolla kunta voidaan velvoittaa tekemään oikeusaputoimintaa koskeva suunnitelma.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

YLEISPERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu

Laki yleisestä oikeusaputoiminnasta (88/73) tuli voimaan 1 päivänä syyskuuta 1973. Yleisellä oikeusaputoiminnalla tarkoitetaan kunnan toimesta tapahtuvaa tarpeellisen oikeusavun antamista henkilöille, jotka huomioon ottaen heidän tulonsa ja varansa sekä elatusvelvollisuutensa ja muut taloudelliseen asemaansa vaikuttavat seikat eivät vaikeuksitta kykene itse hankkimaan asiantuntevaa apua oikeudellisissa asioissaan.

Kunta harjoittaa oikeusaputoimintaa ylläpitämällä joko itse tai yhdessä muiden kuntien kanssa yleistä oikeusaputoimistoa. Yleistä oikeusapua antaa yleinen oikeusavustaja, joka on kunnan palveluksessa oleva lakimies. Yleisellä oikeusavustajalla tulee olla asianajokokemusta tai kokemusta tuomarin tehtävien hoitamisesta.

Vuoden 1982 alusta voimaan tulleella lailla (976/81) lakia muutettiin siten, että kunnat voitiin erityisellä oikeusministeriön antamalla suunnittelumääräyksellä velvoittaa selvittä-

mään miten oikeusaputoiminta kunnassa järjestettäisiin. Muutoksen tavoitteena oli saattaa kansalaiset yhdenvertaiseen asemaan riippumatta varallisuudesta tai asuinpaikasta sekä saada toiminta kattamaan koko maan vuoteen 1987 mennessä.

Voimassa olevan lain mukaan tarvitaan oikeusministeriön hyväksyminen sopimukselle, jolla yleinen oikeusaputoiminta annetaan jonkin sopimuskunnan hoidettavaksi. Yleistä oikeusaputoimintaa ei ole mahdollista harjoittaa muulla tavalla kuin pitämällä erityistä oikeusaputoimistoa, jossa on yleisen oikeusavustajan virka tai virkoja ja tarpeellinen määrä muuta henkilökuntaa.

Vuoden 1989 alusta tuli voimaan kuntien yleisestä valtionosuudesta ja yleisistä rahoitusavustuksista annettu laki (1273/88). Samassa yhteydessä annetulla lailla (1274/88) muutettiin oikeusaputoiminnasta annettua lakia. Muun muassa yleiseen oikeusaputoimintaan myönnettävä valtionapu sisältyy yleiseen valtionosuuteen. Samalla velvoitettiin toiminnan ulkopuolella vielä olevat kunnat järjestämään

kysymyksessä olevat palvelut kuntalaisilleen vuoden 1990 loppuun mennessä.

Oikeusministeriö asetti 30 päivänä elokuuta 1988 työryhmän valmistelemaan muutokset yleisestä oikeusaputoiminnasta annettuun lakiin sen johdosta, että kuntien yleisestä valtionosuudesta ja yleisistä rahoitusavustuksista käytyjen neuvottelujen yhteydessä tuotiin esille tarvetta muuttaa oikeusaputoiminnan hallinnon järjestämistä koskevia säännöksiä. Työryhmässä olivat edustettuina oikeusministeriö, sisäasiainministeriö, kunnalliset keskusjärjestöt ja Yleiset oikeusavustajat ry. Työryhmä on antanut 14 päivänä joulukuuta 1988 päivätyn muistionsa oikeusministeriölle.

Tämä esitys on viimeistelty virkатыönä ja sisältää kiireellisimmät muutokset yleisestä oikeusaputoiminnasta annettuun lakiin. Työryh-

män muihin esityksiin on tarkoitus palata sen jälkeen, kun vapaakuntakokeilusta on saatu enemmän kokemuksia.

2. Esityksen organisatoriset ja henkilöstövaikutukset sekä taloudelliset vaikutukset

Esityksessä lähtökohtana on, että yleistä oikeusaputoimintaa kehitetään ensisijaisesti nykyisen organisaation avulla. Ostopalvelut voisivat tulla kysymykseen ainoastaan hyvin poikkeuksellisissa oloissa ja oikeusministeriön avulla.

Esityksellä ei ole suoranaisia taloudellisia vaikutuksia.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

2 §:n 2 momentti. Lain 2 §:ssä määritellään oikeusavun antamisen eri muodot. Pääsääntönä olisi edelleen, että kunta ylläpitää omaa oikeusaputoimistoa tai sopimuksella uskoo tehtävän jonkin sopimuskunnan hoidettavaksi kaikkien sopimuskuntien osalta.

Voimassa oleva 2 momentti sisältää säännöksen toimialueen laajuudesta. Säännös on valtionapu-uudistuksen yhteydessä menetetty merkityksensä, mistä syystä se ehdotetaan nykyisessä muodossaan jätettäväksi pois laista. Sen asemesta ehdotetaan 2 momentissa säädettäväksi uudesta tavasta huolehtia oikeusapupalveluista. Ehdotuksen mukaan oikeusapua voisi antaa kunnan toimeksiannosta asianajaja. Tätä vaihtoehtoa olisi tarkoitus käyttää ainoastaan poikkeuksellisissa oloissa. Tällainen vaihtoehto saattaisi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun kunta on pieni, kaksikielinen ja lisäksi saaristokunta, tai muuten erittäin poikkeuksellisissa olosuhteissa. Tällaisissa poikkeuksellisissa oloissa yleisen oikeusaputoiminnan ylläpitäminen perinteisellä tavalla saattaa joissakin tapauksissa muodostua ylivoimaiseksi. Niissä tapauksissa oikeus-

ministeriö voisi antaa luvan kunnalle ostaa kyseessä olevat palvelut asianajajalta.

Milloin kunnassa ei ole oikeusavustajaa, oikeusapulautakunnan ohjesäännössä on määrittävä, mikä kunnan viranomainen päättää oikeusavun antamisesta. Tämä viranomainen huolehtii kaikista niistä päätöksistä, jotka liittyvät oikeusavun antamiseen ja mahdollisten korvausten perintään. Tämän viranomaisen päätöksistä oikeusapuasioissa valitettaisiin oikeusapulautakuntaan. Asianajaja huolehtisi varsinaisen oikeusavun antamisesta ja häneen sovellettaisiin myös lakia yleisestä oikeusaputoiminnasta.

3 §:n 2 momentti. Momentissa on säännös, joka mahdollistaa suunnittelumääräyksen antamisen kunnalle, joka ei harjoita yleistä oikeusaputoimintaa, sekä eräissä tapauksissa kunnalle, jonka oikeusapupiiri on hyvin pieni. Viimeiset suunnittelumääräykset on annettu vuonna 1988. Valtionapu-uudistuksen jälkeen ja melkein kaikkien kuntien jo kuulussa yleisen oikeusaputoiminnan piiriin säännös on menetetty merkityksensä. Tästä syystä momentti ehdotetaan kumottavaksi.

9 §. Pykälässä säädetään, että yleisen oikeusavustajan valitsee kunnanvaltuusto. Pykä-

lä ehdotetaan kumottavaksi. Tästä seuraa, että valinnan suorittaa kunnanvaltuusto, jollei kunnanvaltuusto ole siirtänyt valintaa muulle kunnan toimielimelle. Tällä muutoksella pyritään antamaan kunnalle joustavammat mahdollisuudet järjestää yleisen oikeusaputoiminnan hallinto.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on tullut hyväksytyksi ja vahvistetuksi.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

yleisestä oikeusaputoiminnasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan yleisestä oikeusaputoiminnasta 2 päivänä helmikuuta 1973 annetun lain (88/73) 3 §:n 2 momentti ja 9 §, näistä 3 §:n 2 momentti sellaisena kuin se on 23 päivänä joulukuuta 1981 annetussa laissa (976/81), sekä

muutetaan 2 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on mainitussa 23 päivänä joulukuuta 1981 annetussa laissa, seuraavasti:

2 §

Oikeusministeriö voi erityisestä syystä antaa kunnalle luvan järjestää yleisen oikeusavun antamisen siten, että oikeusapua antaa kunnan toimeksiannosta asianajaja. Jollei kunnassa ole yleistä oikeusavustajaa, oikeusapulautakunnan ohjesäännössä on määrättävä, mikä kunnan viranomaisen päättää oikeusavun antamisesta. Tähän viranomaiseen sovelletaan 15—18, 20 ja

30 §:n yleistä oikeusavustajaa koskevia säännöksiä. Tätä lakia sovelletaan myös asianajajaan, joka kunnan toimeksiannosta antaa yleistä oikeusapua.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 ____.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

Helsingissä 2 päivänä marraskuuta 1990

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Tarja Halonen*

Laki

yleisestä oikeusaputoiminnasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan yleisestä oikeusaputoiminnasta 2 päivänä helmikuuta 1973 annetun lain (88/73) 3 §:n 2 momentti ja 9 §, näistä 3 §:n 2 momentti sellaisena kuin se on 23 päivänä joulukuuta 1981 annetussa laissa (976/81), sekä

muutetaan 2 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on mainitussa 23 päivänä joulukuuta 1981 annetussa laissa, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

Yleisen oikeusaputoimiston toimialueen henkikirjoitetun asukasmäärän tulee olla vähintään 20 000. Toimialue voi olla asukasmäärältään pienempi, jos palveluiden tarve ja saavutettavuus sitä edellyttävät. Palveluiden tarvetta ja saavutettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon muun muassa alueen laajuus, harva asutus ja vaikeat liikenneolot, palveluiden kysyntä, asioiden laatu ja asianajotoiminnan vähäisyys, väestön rakenne sekä oikeudellinen ja kielellinen jaotus.

Oikeusministeriö voi erityisestä syystä antaa kunnalle luvan järjestää yleisen oikeusavun antamisen siten, että oikeusapua antaa kunnan toimeksiannosta asianajaja. Jollei kunnassa ole yleistä oikeusavustajaa, oikeusapulautakunnan ohjesäännössä on määrättävä, mikä kunnan viranomainen päättää oikeusavun antamisesta. Tähän viranomaiseen sovelletaan 15—18, 20 ja 30 §:n yleistä oikeusavustajaa koskevia säännöksiä. Tätä lakia sovelletaan myös asianajajaan, joka kunnan toimeksiannosta antaa yleistä oikeusapua.

3 §

Oikeusministeriö voi velvoittaa toiminnan ulkopuolella olevan kunnan laatimaan määräaikaan mennessä suunnitelman yleisen oikeusaputoiminnan järjestämiseksi alueellaan. Suunnittelumääräys voidaan antaa myös kunnalle, joka jo harjoittaa yleistä oikeusaputoimintaa, jos 2 §:n 2 momentin mukaisen toimialueen muodostaminen sitä vaatii.

(kumotaan)

9 §

Yleisen oikeusavustajan valitsee kunnallisuvaltuusto. Oikeusapulautakunnalle on varattava tilaisuus antaa hakijoista lausuntonsa.

(kumotaan)

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä
lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.